

Міністерство освіти і науки України
Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К.Д.Ушинського»

Соціально-гуманітарний факультет
Історико-філософське відділення
Кафедра історії України

В. М. Чумак

Методичні рекомендації щодо вивчення навчальної дисципліни «Сучасна
історіографія історії України» для здобувачів вищої освіти за другим
(магістерським) рівнем вищої освіти 2 року навчання спеціальності 014.03
Середня освіта (історія)

Одеса-2019

УДК: 930(477) “19-20”(072)
Ч-90

Друкується за рішенням вченої ради Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

Протокол № 3 від 31 жовтня 2019 р.

Чумак В. М. Методичні рекомендації щодо вивчення навчальної дисципліни «Сучасна історіографія історії України» для здобувачів вищої освіти за другим (магістерським) рівнем вищої освіти 2 року навчання спеціальності 014.03 Середня освіта (історія). Одеса: Університет Ушинського, 2019. 43 с.

У методичних рекомендаціях подано програму курсу «Сучасна історіографія історії України», плани практичних занять зі списками літератури до кожної теми, питання для самоконтролю. Вміщено методичні вказівки щодо організації самостійної й індивідуальної навчально-творчої роботи, критерії оцінювання й форми контролю знань студентів, список рекомендованих джерел та літератури з курсу, словник новітніх понять і термінів сучасної світової і вітчизняної історіографії.

Рецензенти:

Михайлуца М. І., доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри українознавства, історико-правових та мовних дисциплін Одеського національного морського університету.

Савченко В. А., доктор історичних наук, доцент, професор кафедри історії України Державного закладу «Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського».

©Університет Ушинського, 2019 р.

© Чумак В. М., 2019 р.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, ОПП, спеціальність, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка	Статус дисципліни: Вибіркова	
Модулів – 2	Освітньо-професійна програма: Середня освіта (Історія)	Мова навчання: українська	
		Рік навчання:	
		2-й	2-й
Індивідуальне навчально-дослідне завдання: <i>творча робота (есе)</i>	Спеціальність: 014.03 Середня освіта (Історія)	Семестр:	
Загальна кількість годин – 120		3-й	2, 3-й
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 1,6 самостійної роботи студента – 5	Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	Лекції	
		16 год.	8 год.
		Практичні, семінарські	
		12 год.	4 год.
		Самостійна робота	
		52 год.	68 год.
		Індивідуальні завдання:	
40 год.	40 год.		
		Вид контролю: залік	

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 23% / 77%

для заочної форми навчання – 10% / 90 %

2. Пояснювальна записка

Мета викладання навчальної дисципліни «Сучасна історіографія історії України» полягає у засвоєнні студентами особливостей сучасної історіографічної ситуації в Україні, новітніх досягнень вітчизняної, української зарубіжної, зарубіжної та пострадянських національних історіографій у дослідженні історії України.

Передумови для вивчення дисципліни: Навчальна дисципліна «Сучасна історіографія історії України» вивчається на основі теоретичних знань і практичних умінь, що студенти засвоїли із передбачених програмою базових курсів «Історіографія історії України», «Історія історичної науки» «Філософія історії», «Методологія та методика наукових досліджень», «Сучасна історіографія зарубіжних країн».

Очікувані результати навчання: Унаслідок вивчення навчальної дисципліни студенти мають

Знати:

- основні поняття курсу, методологію історіографічного аналізу;
- сутність, особливості сучасної історіографічної ситуації в Україні;
- ідейно-наукові напрямки і течії, наукові школи;
- проблемне поле сучасної історіографії історії України;
- інтелектуальні біографії знакових постатей сучасної української історіографії;
- генезу та діяльність організаційних структур української історичної науки.

Уміти:

- користуватись термінами й поняттями сучасної історичної науки;
- володіти методикою історіографічного аналізу;
- визначати місце місце того чи іншого історика, наукової школи в історіографічному процесі;
- застосовувати набуті знання у викладацькій та науково-дослідній роботі.

Опанувати такі компетентності:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в певній галузі професійної діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування певних теорій та методів відповідної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов

Загальні компетентності (ЗК):

- ЗК-1 Здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи;
- ЗК-2. Здатність до критичного осмислення проблем у навчанні та/або професійній діяльності та на межі предметних галузей;

ЗК-3. Здатність до розв'язання складних задач і проблем, що потребує оновлення та інтеграції знань, часто в умовах неповної/недостатньої інформації та суперечливих вимог;

ЗК-4. Здатність до проведення дослідницької та/або інноваційної діяльності;

ЗК-10. Здатність ефективно оволодівати новою інформацією для успішного застосування знань, тобто мати мобільні знання.

Фахові компетентності спеціальності(ФК):

ФК-1. Відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки;

ФК-2. Інтерпретувати історичні процеси в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору.

ФК-8. Відрізнати специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки;

ФК-12. Брати участь у дискусії з певної наукової проблеми, у різних формах наукової комунікації;

ФК-13. Виявляти і критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію;

Міждисциплінарні зв'язки: Знання навчальних дисциплін: «Історія України», «Історіографія історії України», «Філософія історії», «Історія історичної науки» сприяють опануванню курсу «Сучасна історіографія історії України».

3. Програма навчальної дисципліни «Сучасна історіографія історії України».

Модуль 1. Сучасна історіографічна ситуація в Україні: теорія, історія, інституалізація.

Тема 1. Передумови й соціокультурний контекст сучасної історіографічної ситуації в Україні.

Природа історіографії, її місце в процесі історичного пізнання. Передумови формування сучасної історіографічної ситуації в Україні. Українська історіографія на переломі: від тоталітарного монізму до плюралізму і гласності (друга половина 1980-х – початок 1990-х рр.). Революція понять. Поворот до національної історії.

Політичний та соціокультурний контекст сучасної історіографічної ситуації. Державна історична політика, політика пам'яті та історична пам'ять в незалежній Україні.

Тема 2. Основні напрями, методологічні моделі й інституалізація сучасної української історіографії.

Методологічна переорієнтація пострадянських істориків. Напрями сучасної української історіографії. Дискусії щодо кризи української історичної науки

кінця ХХ – початку ХХІ ст. Модерн і постмодерн в сучасній історіографії історії України. Сучасний український гранд-нарратив: підходи, концепції, реалізація.

Трансформації організаційної структури історичної науки в Україні й зарубіжній україністиці. Наукові установи, часописи, громадські об'єднання істориків. Регіональні центри й наукові школи сучасного українського історіописання.

Модуль 2. Проблемне поле, обличчя і образи сучасної історіографії історії України. Сучасна українська історична дидактика.

Тема 3. Проблемне поле сучасної української історіографії.

Теорія та історія історичної науки у дослідженнях українських істориків. Києво-руська проблематика, «Переяславський комплекс», українське націєтворення модерної доби й Українська революція 1917-1921 рр., українська радянська спадщина, український вимір Другої світової війни, українсько-російські, українсько-єврейські, українсько-польські відносини в сучасній вітчизняній, українській зарубіжній і зарубіжній історіографії: дискусії й інтерпретації. «Спільна історія» в дослідженнях української й пострадянських національних історіографій.

Тема 4. Біоісторіографія. Сучасна українська історична дидактика.

Інтелектуальні біографії знакових постатей сучасної вітчизняної, української зарубіжної і зарубіжної історіографії історії України.

Сучасні підходи до історичної освіти в Україні. Шкільний підручник як історіографічне явище. Підготовка кадрів істориків.

3.1. Структура навчальної дисципліни «Сучасна історіографія історії України»

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						Заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1. Сучасна історіографічна ситуація в Україні: теорія, історія, інституалізація.												
Тема 1. Передумови й соціокультурний контекст сучасної історіографічної ситуації в Україні.	28	4	2	-	10	12	28	2	-	-	10	16

Тема 2. Основні напрями, методологічні моделі й інституалізація сучасної української історіографії.	30	4	4	-	10	12	30	2	2	-	10	16
Разом за модулем 1	58	8	6	-	20	24	58	4	2	-	20	32
Модуль 2. Проблемне поле, обличчя і образи сучасної історіографії історії України. Сучасна українська історична дидактика.												
Тема 3. Проблемне поле сучасної української історіографії.	32	4	4	-	10	14	32	2	2	-	10	18
Тема 4. Біоісторіографія. Сучасна українська історична дидактика.	30	4	2	-	10	14	30	2	-	-	10	18
Разом за модулем 2	62	8	6	-	20	28	62	4	2	-	20	36
Усього годин	120	16	12	-	40	52	120	8	4	-	40	68

4. Практичні заняття

4.1. Теми практичних занять

№ з/п	Тема заняття	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Модуль 1. Сучасна історіографічна ситуація в Україні: теорія, історія, інституалізація.		
1	Державна історична політика та історична пам'ять в Україні: сутність, етапи формування, сучасний стан	2	-
2	Напрями й методологічні моделі сучасної української	2	2

	історіографії		
3	Трансформації організаційної структури історичної науки в Україні й зарубіжній україністиці	2	-
	Модуль 2. Проблемне поле, обличчя і образи сучасної історіографії історії України. Сучасна українська історична дидактика.		
4	Проблемне поле сучасної української історіографії	2	-
5	Семінар-дискусія: «Історик в Україні: відповідальність, виклики і відповіді»	2	-
6	Круглий стіл : «Сучасні методи й підходи у викладанні історії України у ХХІ столітті»	2	2
	Усього:	12	4

4.2. Плани практичних занять

Тема № 1. Державна історична політика та історична пам'ять в Україні: сутність, етапи формування, сучасний стан (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Соціокультурне тло сучасної історіографічної ситуації в Україні.
2. Державна історична політика в Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст.
3. Генеза та сучасний зміст поняття історичної пам'яті.
4. Меморіалізація як чинник формування історичної пам'яті.
5. Історичний календар.
6. Війна пам'ятей на пострадянському просторі.

Л і т е р а т у р а

1. Бондар В. Державна політика історичної пам'яті в Україні 1999-2000: основні тенденції. Історіографічні дослідження в Україні / Гол. р.В.А.Смолій. НАН України, Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2013. Вип. 23. С.377-401.
2. Васірук І. Феномен історичної пам'яті: історіографічний аспект. Україна-Європа-Світ. Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, Міжнародні відносини. 2012. Вип. 9. С. 311-316. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ues_2012_9_37
3. Грицак Я. Пам'ять і нація. Страсті за націоналізмом. Есеї. К.: Критика, 2011. С. 261-278.
4. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994-2014): підгрунття, послання, реалізація, результати. К, 2017. 1135 с.
5. Історична наука, історична пам'ять і національна свідомість модерної доби в Україні, Білорусі і Польщі / Упор. В.В.Масненко, Ю.П.Присяжнюк. Черкаси: Вертикаль, 2011. 182 с.

6. Історія, пам'ять, політика. Збірник статей / Упоряд. Г. Касьянов, О. Гайдай. НАН України, інститут історії України; Higher Education Support Program. К.: Інститут історії України, 2016. 277 с.
7. Киридон А. М. Студії пам'яті у соціогуманітарному мейнстимі України: осмислення та перспективи. Історична пам'ять. Науковий збірник. Вип. 32. Полтава, 2015. С. 9-22.
8. Кравченко В. Поневолення історією: Радянська Україна в сучасній історіографії. В. Кравченко. Україна, імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К.: Критика, 2011. С. 455-528.
9. Пам'ять як поле змагань. Україна модерна. 2009. Ч. 4 (15). К.: Критика, 2009. 353 с.
10. Смолій В. А., Удод О. Я. Історія інститутська, історія українська (ювілейні роздуми з академічної проблематики). Український історичний журнал (далі - УІЖ). 2012. № 1. С. 4-28.
11. Снайдер Тімоті. Комеморативна зумовленість / Втрати через вшанування [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://www.historians.in.ua/index.php/en/zabuti-zertvy-viyny/956-tymoti-snaider-komemoratyvna-zumovlenist-vtraty-cherez-vshanuvannia>
12. Чумак В. Місця пам'яті у соціокультурному просторі України: регіональний аспект. Суспільно-політичний та соціокультурний розвиток південного регіону України: історичні традиції і сучасні тенденції. Матеріали науково-практичної конференції 3 квітня 2014 року. Одеса: Видавництво ОРІДУ НАДУ, 2014. С. 116-120.

Тема № 2. Напрями й методологічні моделі сучасної української історіографії (2 год.)

Питання для обговорення:

1. Методологічна, світоглядна та дидактична функції сучасної української історіографії.
2. Методологічна переорієнтація пострадянських істориків.
3. Концептуальна історія: «революція понять».
4. Сучасний український гранд-наратив: підходи, концепції, реалізація (обговорення дискусії вітчизняних і зарубіжних істориків. Статті учасників дискусії публікувалися в «Українському історичному журналі» впродовж 2012-2013 рр.).
5. Наукові школи сучасної української історичної науки.

Л і т е р а т у р а

1. Академічні й до академічні образи української історіографії/ Ред. кол. В.А.Смолій (голова), О.А.Удод (відп. ред.) Д.С.Вирський та інш. НАН України. Інститут історії України. К.: Ін-т історії України, 2012. 720 с.

2. Бондар В. Сучасна українська історіографія в контексті світових тенденцій. Дисциплінарні виміри української історіографії: Колективна монографія. К.: Інститут історії України, 2015. С. 275 - 318.
3. Бондар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Idvu_2014_25_7
4. Верменич Я. Локальна історія як науковий напрям: традиції та інновації / Наук. ред. В. А. Смолій. К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. 284 с.
5. Галушко К.Ю. У пошуках common sense: до дискусії з приводу національного гранд-нарративу. УІЖ. 2013. № 1. С. 4-23.
6. Грінченко Г.Г., Реброва І.В., Романова І.М. Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладах сучасних Білорусії, Росії та України). УІЖ. 2012. № 4. с. 172-187.
7. Грицак Я. Українська історіографія 1991-2001: десятиліття змін. Україна модерна. 2005. Ч.9. С. 43-68.
8. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Львів, 2004. С. 24-57.
9. Історіографічний словник. Навчальний посібник для студентів історичних факультетів / За ред. С.І.Посохова. Х., 2004. 320 с.
10. Калакура Я.С. Категорія «українська історіографія» в структурі понять історичної науки. Ейдос. Вип. 5. К., 1910/1911. С. 289-296.
11. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. 2-е вид., доп. К.: Генеза, 2012. 512 с. (Пиріг Р.Я. [Рец]: Український історичний журнал (далі – УІЖ). 2013. № 1. С.191-195).
12. Калакура Я.С. Українська історіографія: теоретико-методологічні засади й основні етапи розвитку Історичний журнал. 2003. № 1. С.98-106.
13. Касьянов І.В., Толочко О.П. Національні історії і сучасна історіографія: виклики та небезпеки при написанні нової історії України. УІЖ. 2012. № 6. с. 4-25.
14. Кісь О. Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. УІЖ. 2012. № 2. С. 159-172.
15. Ковальський М.П. Деякі теоретичні питання української історіографії. Джерелознавчі та історіографічні проблеми історії України. Теорія й методологія. Міжвузівський збірник наукових праць. Дніпропетровськ, 1995. С. 5-16.
16. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К: Генеза, 2000. 256 с.
17. Колесник І.І. Українська культура та історіографія: історія ментальностей / УІЖ. 2002. № 1. С.26-37.
18. Колесник І.І. Українська історіографія: концептуальна історія. К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. 566 с. (Калакура Я.С. [Рец.]: УІЖ. 2014. № 1.– С. 206-213; Онопрієнко В.І. [Рец.]: УІЖ. 2014. № 4. С.216-222.
19. Колесник І.І. Українська історіографія як історія понять Ейдос. Вип. 5. К., 2010/2011. С. 51-68.

20. Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічні і методологічні аспекти. Х.: Курсор, 2008. 128 с.
21. Магочій П.Р. Конструювання чи деконструкція: як повинна виглядати «майбутня» історія України? УІЖ. 2013. № 4. С. 4-7.
22. Острянюк А. Наукові школи: несучасні сучасники. Історик і влада. Колективна монографія / Відп. ред. В. Смолій; тв. керівник проекту І. Колесник; Авт. кол.: В. Андреев, О. Богдашина та інш. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. С.303-328.
23. Острянюк А. Наукові історичні школи в Україні: фантоми української історіографії Історіографічні дослідження в Україні / Гол ред В. А. Смолій. К.: Інститут історії України, 2012. Вип. 22. С. 293-312.
24. Плохій С.М. Якої історії потребує сучасна Україна? УІЖ. 2013. № 3. С.4-12.
25. Попова Т.Н. Историография как теория истории. Записки історичного факультету Одеського університету. 1997. Вип. 4. С.115-126.
26. Попова Т.Н. О понятии «историографический процесс». Харківський історіографічний збірник. 1995. Вип. 1. С. 45-59.
27. Портнов А. «Західні» категорії в українській пострадянській історіографії: мовні зміни в епоху перекладів. Україна модерна. 2010. № 5(16). С. 153-182.
28. Потульницький В.А. Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть УІЖ. 2000. № 1. С.3-20; № 2. С.27-46; № 3. С.22-43; № 4. С.20-36.
29. Потульницький В.А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового академічного синтезу української історії в контексті історії світової УІЖ. 2014. № 1. С.4-20.
30. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. УІЖ. 1999. №3. С. 3-22.
31. Сухий О. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрямки: [Електронний ресурс]. Доступно з: [ues_2012_10_5\(1\).pdf](#)
32. Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні: [Електронний ресурс]. Доступно з: www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uks/2012_21/60Suniy.pdf
33. Таран Л.В. Провідні тенденції світової історіографії в ХХ ст. та проблеми кризи сучасної української історичної науки. УІЖ. 1998. № 5. С.30-39; № 6. С.85-92.
34. Терно С. Вони грають зовсім не так, або Постмодернізм в сучасній українській історіографії. Генеза: Політологія, історія, філософія. 2004. № 1. С. 92-111.
35. Удод О. Українська історична дидактика: академічний дискурс. (До 80-річчя Інституту історії України) / За ред. Валерія Смолія. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2016. 214 с.
36. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. кол. моногр. За ред. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2004. 404 с.

Тема № 3. Трансформації організаційної структури історичної науки в Україні й зарубіжній україністиці (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Академічні інституції історичної науки в Україні: загальна палітра, структура, дослідницькі практики.
2. Університети як осередки історичної науки в Україні.
3. Наукові центри зарубіжної україністики.
4. Наукові часописи й неперіодичні видання з вітчизняної історії та історіографії.
5. Громадські об'єднання науковців, викладачів історії України.

Л і т е р а т у р а

1. Академічні й доакадемічні образи української історіографії/ Ред. кол. В.А.Смолій (голова), О.А.Удод (відп. ред.) Д.С.Вирський та інш. НАН України. Інститут історії України. К.: Ін-т історії України, 2012. 720 с.
2. Винар Л., Атаманенко А. Українське історичне товариство: сорок років діяльності (1965-2005). Нью-Йорк-Острог, 2006. 117 с.
3. Дмитрієнко М.Ф., Шелюх Т.М. Історична періодика на Україні в радянський час. УІЖ. 1971. № 1. С.121-134.
4. Жданович О.В. «Український історичний журнал» - десять років у Мережі УІЖ. 2013. № 1. С.106-118.
5. Коваль М.В., Рубльов О.С. Інститут історії України НАН України: перше двадцятиріччя (1936-1956). УІЖ. 1996. № 6. С.50-68.
6. Колесник І. Університетська історіографія в Україні: ретроспективи та перспективи. Історія та історики у Львівському університеті: традиції та сучасність. До 75-ліття створення історичного факультету / За ред. Л. Зашкільняка, П. Серженги. Львів: ПАІС, 2015. С. 55-62.
7. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів, 2004. 405 с.
8. Калакура Я. Українська історіографія. Курс лекцій. К.: Генеза, 2004. 496 с. (Соколов В.М., Солдатенко В.Ф.[Рец]: УІЖ. 2005. № 2. С.214-216).
9. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. 2-е вид., доп. К.: Генеза, 2012. 512 с. (Пиріг Р.Я. [Рец]: УІЖ. 2013. № 1. С.191-195).
10. Іванко А.Б. Історики України ХІХ – ХХ ст. (Нариси української історіографії). Кіровоград, 2001- 382 с..
11. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. 2-е вид., доп. К.: Генеза, 2012. 512 с. (Пиріг Р.Я. [Рец]: Український історичний журнал (далі – УІЖ). 2013. № 1. С.191-195).
12. Колесник І. Інститут історії України: Нове українське відродження. К.: Інститут історії України, 2016. 273 с.
13. Полонська-Василенко Н.Д. Українська Академія Наук. Нарис історії. К., 1993. 414 с.

14. Сакада Л. «Український історик»: Генеза, тематика, постаті. Нью-Йорк, Київ: Видавництво імені Олени Теліги, 2003. 328 с.
15. У лещатах тоталітаризму. Перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України (1936-1956). Збірник документів і матеріалів. У 2 ч. Ч. 1. 1936-1944). [Б. м.] [б.в.]. 1996. 147с.; Ч. 2. (1936-1956). К., 1996. 247 с.
16. Удод О. Українська історична дидактика: академічний дискурс. (До 80-річчя Інституту історії України) / За ред. Валерія Смолія. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2016. 214 с.
17. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Колективна монографія за редакцією Леоніда Зашкільняка. Львів, 2004. 405 с.
18. Ясь О. «На чолі республіканської науки...» Інститут історії України (1936 – 1986): Нариси з інституціональної та інтелектуальної історії (до 80-річчя установи). К.: Інститут історії України, 2016. 542 с.

Тема № 4. Проблемне поле сучасної української історіографії.

Питання для обговорення:

1. Теорія та історія історичної науки у дослідженнях сучасних українських істориків.
2. Києво-руська проблематика, середньовічна та ранньомодерна історія України: сучасні прочитання.
3. Сучасні інтерпретації українського націєтворення модерної доби та української революції 1917 – 1921 рр.
4. Українська радянська спадщина у сучасній вітчизняній, українській зарубіжній та зарубіжній історіографії.

Л і т е р а т у р а

1. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ – хх ст. Навчальний посібник. К.: Генеза, 1996. 360 с.
2. Дисциплінарні виміри української історіографії: Колективна монографія / Відп. ред. та кер. авт. кол. О. А. Удод. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2015. 462 с.
3. Загорний І. А. Нариси української історіографії К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. 240 с.
4. Коваль М.В. Політика проти історії: українська історична наука в Другій світовій війні й перші повоєнні роки . УІЖ. 2002. № 1. С. 3-26.
5. Колесник І. Українське історієписання 1960-1980-х рр.: культурні розриви та метаморфоз. Світло й тіні радянського історієписання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 22-23 травня 2013 р.) / За ред. В. А. Смолія. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 169-175.
6. Кондратюк К., Сухий О. Сучасна національна історіографія новітньої історії України (1914 – 2009) / Навчальний посібник. Львів, 2010. 262 с.

7. Кравченко В. Поневолення історією: Радянська Україна в сучасній історіографії. В. Кравченко. Україна, імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К.: Критика, 2011. С. 455-528.
8. Кравченко В. Переяславський комплекс в українській історіографії Там само. С. 197-275.
9. Кравченко В. Україна, імперія, Росія. Огляд сучасної історіографії. Там само. С. 391-454.
10. Плохій С. Брама Європи. Історія України від скіфських воєн до незалежності. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2016. 493 с.
11. Плохій С. Козацький міф. Історія і націєтворення в епоху імперій. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2018. 400 с.
12. Портнов А. Українська радянська історіографія: до постановки проблеми. Сучасність. 2000. № 6. С. 112-116.
13. Потульницький В.А. Україна і всесвітня історія: Історіософія світової та української історії XVII-XX століть. К.: Либідь, 2002. 480 с.
14. Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, Україна, 22-23 травня 2013 р.) К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 9-16.
15. Скоблик В.П. Історія Русі-України XI – XVIII ст. у контексті міжцивілізаційних відносин (особливості тойнбіанської інтерпретації) // Український історичний журнал (далі – УІЖ). 1998. - № 5. С. 16-29.
16. У лещатах тоталітаризму. Перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України (1936-1956). Збірник документів і матеріалів. У 2 ч. Ч. 1. 1936-1944). [Б. м.] [б.в.]. 1996. 147с.; Ч. 2. (1936-1956). К., 1996. 247 с.
17. Україна: процеси націєтворення / Упоряд. Андреас Каппелер; пер. з нім. К.: К.І.С., 2011. 416 с.
18. Удод О. Історична наука періоду «застою»: проблема взаємин історика і влади. Дисциплінарні виміри української історіографії: Колективна монографія. К.: Інститут історії України, 2015. С. 233-275.
19. Юсова Н. Генезис концепції давньоруської народності в історичній науці СРСР (1930-ті – перша половина 1940-х рр.). Вінниця: ТОВ «Консоль», 2005. 545 с.
20. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. 380 с. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [history.franko/lviv.ua](http://history.franko.lviv.ua)
21. Яковенко Н. Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI-XVII ст. К.: Критика, 2002. 416 с.
22. Яремчук В. Ідеологічні ідентичності істориків в радянській Україні . Світло й тіні радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 22-23 травня 2013 р.) / За ред. В. А. Смолія. К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 43 - 52.
23. Яремчук В. Минуле в історичній науці УРСР післясталінської доби. Острого: НУ «Острозька академія», 2009. 526 с.

Тема № 5. Семінар-дискусія: «Історик в Україні: відповідальність, виклики і відповіді» (2 год.).

Питання для обговорення:

1. Які якості, на Вашу думку, мають бути притаманні українському історикові у XXI столітті?
2. Поколіннева структура сучасної української історичної науки.
3. Стил ь історичного мислення, типи сучасних істориків України.
4. Історик і влада: проблеми взаємовідносин.
5. Історик і суспільство.
6. Історик на полі битви за пам'ять.

Л і т е р а т у р а

1. Бондар В. Сучасна українська історіографія: підсумки і виклики.[Електронний ресурс]. Режим доступу: http://resource.history.org.ua/publ/Idvu_2014_25_7
2. Вчені Інституту Історії України. Біобібліографічний довідник. Серія «Українські історики». Випуск 1. К.: Інститут історії України НАН України, 1998. 430 с.
3. Історик і влада. Колективна монографія / Відп. ред. А. В. Смолій; Тв. кер. проекту І. Колесник; Авт. кол. В. Андреев, О. Богдашина та інш. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України НАН України, 2016. 543 с.
4. Історія, пам'ять, політика. Збірник статей / Упоряд. Г. Касьянов, О. Гайдай. НАН України, інститут історії України; Higner Education Support Program. К.: Інститут історії України, 2016. 277 с.
5. Історик на зламі епох. Станіслав Кульчицький: Матеріали до бібліографії. Інтерв'ю. Спогади / Упоряд. бібліогр.: І. Кузьміна, О. Юркова; Авт. історіограф. Нарису О. Юркова. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2016. 531 с.
6. Колесник І.І. Українська історіографія (XVIII – початок ХХ століття). Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. К: Генеза, 2000. 256 с.
7. Кравченко В. Історик для України / В. Кравченко. Україна, імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К.: Критика, 2011. С. 133-196.
8. Кульчицький С. Історія і час. Роздуми історика. УІЖ. 1992. № 4. С. 3-10.
9. Одеські історики. Енциклопедичне видання. Том 1. (початок ХІХ – середина ХХ ст.) Одеса: Друкарський дім, 2009. 480 с.
10. Портнов А. Історії істориків. Обличчя і образи української історіографії ХХ століття. К.6 Критика, 2011.
11. Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. Серія «Українські історики». Випуск 2, частина 1. Київ; Львів, 2003. 396 с.
12. Українські історики ХХ століття. Біобібліографічний довідник. Серія «Українські історики». Випуск 2, частина 2. К., 2004. 383 с.

Тема № 6. Круглий стіл : «Сучасні методи й підходи у викладанні історії України у XXI столітті» (2 год).

Питання для обговорення:

1. Як рекомендує викладати історію у XXI столітті у Європі Рада Європи?
2. Нова концепція історичної освіти в Україні: за і проти.
3. Шкільний підручник як історіографічне явище.
4. Як підготувати майбутнього вчителя історії до роботи у полікультурному середовищі?
5. Як використовувати інтерактивні методи в межах початкової підготовки, щоб допомогти молодим вчителям у роботі в мультикультурних класах?
6. Яким має бути курс вітчизняної історії у вищих навчальних закладах?

Л і т е р а т у р а

1. Грицак Я. Як викладати історію України після 1991 року. Страсті за націоналізмом. Есеї. К.: Критика, 2011. С. 17-32.
2. Історія ради примирення. Заява учасників круглого столу науковців та вчителів історії 14-15 січня 2011 року. Нова доба. Науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти. 2011. № 1. С.1.
3. Кульчицький С. Історична освіта в школі. Там само. С. 2-5.
4. Комаров Ю. С., Мисан В. О., Осмолівський А. О., Білоножко С. В., Зайцев О. Ю. Історія епохи очима людини. Україна і Європа у 1900 – 1939 роках / Навчальний посібник для 10 класу загальноосвітніх навчальних закладів. К.: Генеза, 2004. 254 с.
5. Міжнародна наукова конференція «Світло й тіні українського радянського історіописання» та круглий стіл «Викладання больових точок історії України ХХ ст. у школах» (Загальний огляд). Світло й тіні українського радянського історіописання: Матеріали міжнародної наукової конференції (Київ, 22-23 травня 2013 р.) К.: Інститут історії України НАН України, 2015. С. 9-16.
6. Нові підходи до історичної освіти в умовах багатокультурного суспільства: навч. посіб. Для студентів ВНЗ / К. О. Баханов, С. С. Баханова, Є. В. Більченко та інш. Львів: ЗУКЦ, 2012. 164 с.
7. Разом на одній землі. Історія України багатокультурна: навч. посібник. Львів, ЗУКЦ, 2012. 332 с.
8. Рекомендація Рес (2001) 15 про викладання історії в двадцять першому столітті в Європі. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.refworld.org.ru/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55cc59a24>
9. Сучасні підходи до історичної освіти. Методичний додаток до навчального посібника «Історія епохи очима людини. Україна та Європа в 1900 – 1939 рр.» / Уклад. І. Костюк, П. Кендзьор. Львів, НВФ «Українські технології», 2004. 128 с.
10. Українська історична дидактика. К.: Генеза, 2000. 367 с.

11. Удод О. Українська історична дидактика: академічний дискурс. (До 80-річчя Інституту історії України) / За ред. Валерія Смолія. НАН України. Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2016. 214 с.
12. Чумак В. М., Іванова І. М. Гендерний вимір сучасної історичної освіти. Українська культура ХХ – ХХІ ст.: гендерний аспект: Матеріали ІV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених (Одеса, 10-11 листопада 2011 р.). Одеса, 2011. Вип. III. С. 167-170.
13. Шкільна історія очима істориків-науковців: Матеріали робочої наради з моніторингу шкільних підручників історії України. К., 2008. 127 с.
14. Яковенко Н. Концепція нового підручника української історії. Громадянська освіта. 2010. № 6 (550). С. 1-12.

5. Самостійна та індивідуальна навчально-дослідна робота

5.1. Зміст самостійної роботи

Назва теми	Кількість годин		Форма контролю
	Денна	Заочна	
Модуль 1. Сучасна історіографічна ситуація в Україні: теорія, історія, інституалізація.			
Перебудова в Україні, її специфіка та наслідки в історіографії	6	5	Усне опитування
Спільна історія у політиках пам'яті в Україні, Росії, Білорусі, Молдові.	6	7	Усне опитування
Понятійний апарат сучасної української історіографії.	6	7	Тестування
Регіональні центри й наукові школи сучасного українського історіописання.	5	5	КМР
Модуль 2. Проблемне поле, обличчя і образи сучасної історіографії історії України. Сучасна українська історична дидактика.			
Українське націєтворення у ранньомодерну добу: сучасне прочитання	6	5	Тестування
Радянські інтерпретації й прочитання української минувшини: погляд із ХХІ століття.	6	7	Усне опитування
Історія Півдня України в сучасній українській історичній науці.	5	5	Тестування
Обличчя і образи сучасної зарубіжної україністики: інтелектуальні біографії.	6	7	Усне опитування

			я
Гендерні аспекти викладання вітчизняної історії у школі.	6	5	КМР
Усього:	52	68	

5.2. Методичні рекомендації з організації самостійної роботи

Самостійна робота студентів має за мету більш глибоке засвоєння ними теоретичних та аналітичних основ курсу, розвиток творчого мислення, набуття навиків та вмінь у самостійному виборі різних методів пізнання. Самостійна робота тісно узгоджується з лекційним курсом і проводиться за усіма основними темами.

Самостійна робота передбачає конкретні визначені викладачем питання теми, які студент готує самостійно. Форми організації самостійної роботи залежать від складності окремих тем та навчальних можливостей груп та студентів. Пропонуються наступні форми: самостійне опрацювання вказаної наукової літератури, її реферування, обговорення на колоквиумах, перевірка отриманих знань на контрольних роботах.

Працюючи самостійно слід скористатися підручниками, посібниками, рекомендованою літературою, науково-довідниковими виданнями, можливостями Інтернету. Обов'язковою умовою самостійної роботи є застосування знань, набутих при вивченні інших тем курсу, а також інших історичних дисциплін. Важливим є посилення на історичні джерела та наукову літературу.

В процесі самостійної роботи слід проявляти творчість і вміння відстоювати власну точку зору. Основну увагу слід звертати на центральну проблему вивчення історії рідного краю – взаємозв'язок регіональної історії з загально історичними процесами, подіями і явищами.

5.3. Зміст індивідуальних навчально-дослідних завдань (ІНДЗ)

№ з/п	Завдання	Кількість годин	
		Денна	Заочна
	Модуль 1. Сучасна історіографічна ситуація в Україні: теорія, історія, інституалізація.		
1	Наукова публікація з теми магістерської роботи.	4	4
2	Рецензія на монографію (статтю) зі списку рекомендованої літератури та глосарій (словник) нових понять та термінів з рецензованої роботи (на вибір).	4	4
3	Огляд публікацій у одному з періодичних наукових видань (на вибір – «Український історичний журнал», «Історіографічні дослідження в Україні», «Проблеми історії України: факти, судження пошуки», «Ейдос» та інш., рік, число, випуск - на	4	4

	вибір).		
	Модуль 2. Проблемне поле, обличчя і образи сучасної історіографії історії України. Сучасна українська історична дидактика.		
1	Аналіз сучасних інтерпретацій однієї з актуальних тем проблем) історії України (на вибір).	4	4
2	Дослідження історії України у працях сучасних вітчизняних, зарубіжних, українських зарубіжних істориків (на вибір)	4	4
	Разом	20	20

5.4.Методичні рекомендації з організації індивідуальної навчально-творчої роботи

Індивідуальне навчально-дослідницьке завдання (ІНДЗ) – специфічний вид позааудиторної індивідуальної роботи студента навчального, наукового чи навчально-дослідницького характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу. Результатами ІНДЗ може бути підготовка наукових звітів, участь (з публікацією тез доповідей) у науково-практичних конференціях, олімпіадах, публікація наукових статей тощо. Зміст, форми, звітність, порядок і критерії оцінювання ІНДЗ встановлюється згідно пропозицій викладача кафедри.

Мета ІНДЗ - самостійне вивчення на основі першоджерел, монографій, наукової, науково-популярної та довідкової літератури частини програмного матеріалу, його систематизація, аналіз та узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу.

Зміст ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних в процесі лекційних, семінарських занять та самостійної роботи.

Орієнтована структура ІНДЗ:

- Вступ - зазначається тема, мета і завдання роботи, її основні положення, а також стан наукової розробки проблеми і її значення.
- Теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів тощо, на основі яких виконується завдання.
- Методи, які використовуються при виконанні роботи.
- Основні результати роботи – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, діаграми, порівняльні таблиці, описи, систематизована реферативна інформація, її аналіз. Послідовність постановки викладу результатів дослідження повинна відповідати темі і дослідницьким завданням.
- Висновки.
- Список використаних джерел і літератури. Список слід розміщувати в порядку посилань в тексті або алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи заголовків.
- Додатки.

Порядок подання та захист ІНДЗ:

- Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого зошита (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання (за об'ємом 10-12 аркушів друкованого тексту через 1,5 інтервали).
- ІНДЗ подається викладачу не пізніше, ніж за 2 тижні до підсумкового тестування.
- ІНДЗ оцінюється викладачем на основі попереднього з ним ознайомлення та усного захисту на підсумковій конференції.
- Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом екзаменаційної оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці визначається викладачем.

6. Критерії оцінювання та засоби діагностування результатів навчання.

Критерії оцінювання за різними видами роботи

Вид роботи	бали	Критерії
Практичні заняття	0 балів	Студент був присутній на заняттях, але не зміг відповісти на питання й не брав участі у їх обговоренні.
	2 бали	Студент частково відповів на питання, але не ознайомлений з джерелами і не брав участі у дискусії.
	3 бали	Студент частково відповів на поставлені питання, брав участі у їх обговоренні,
	4 бали	Студент відповів на поставлені питання, брав участь у дискусії, знає факти, але недостатньо вмів їх узагальнювати й робити висновки.
	5 балів	Студент дав правильну відповідь та розкрив суть питання, виявив здатність до аналізу й синтезу фактичного матеріалу, брав активну участь у дискусії.
Індивідуальне навчально-дослідне завдання	0 балів	Робота копійлива, виконана з фактичними помилкам
	5 балів	Творча робота виконана самостійно, але тема розкрита не повністю, відсутні посилання на використані джерела та літературу
	10 балів	Творча робота виконана самостійно. Тема розкрита сповна. Студент продемонстрував виразно авторське бачення розв'язання проблеми, глибоке знання джерел, літератури.
Контрольна	5 балів	Правильні відповіді на запитання першого рівня

модульна робота (тест)		складності
	10 балів	Правильні відповіді на запитання першого та другого рівня складності
	15 балів	Правильні відповіді на запитання першого, другого та третього рівня складності

Критерії оцінювання за всіма видами контролю

Сума балів	Критерії оцінки
Відмінно (90 – 100 А)	Студент має здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи; ефективно оволодівати новою інформацією для успішного застосування знань, тобто мати мобільні знання. Вміє відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки, інтерпретувати історичні процеси в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору. Здатний відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки, брати участь у дискусії з певної наукової проблеми у різних формах наукової комунікації, виявляти і критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.
Добре (82-89 В)	Студент в цілому має здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи; оволодіння новою інформацією для успішного застосування знань, тобто має мобільні знання. Вміє відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки, але має певні прогалини у інтерпретації історичних процесів в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору. Здатний відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки, брати участь у дискусії з певної наукової проблеми у різних формах наукової комунікації, виявляти і

	критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію
Добре (74-81 C)	Студент в цілому має здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи, оволодіння новою інформацією для успішного застосування знань, тобто має мобільні знання. Вміє відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки, але має певні прогалини у інтерпретації історичних процесів в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору. Здатний відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки, брати участь у дискусії з певної наукової проблеми у різних формах наукової комунікації, але не сповна може виявляти і критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.
Задовільно (64-73 D)	Студент демонструє слабку здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи, має труднощі у оволодінні новою інформацією для успішного застосування знань, тобто має слабкі мобільні знання. Частково вміє відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки, але має серйозні прогалини у інтерпретації історичних процесів в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору. В цілому здатний відрізнити специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, критично осмислювати новітні досягнення історичної науки, але не може брати участі у дискусії з певної наукової проблеми у різних формах наукової комунікації, не сповна може виявляти і критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.
Задовільно (60-63 E)	Студент демонструє слабку здатність до набуття спеціалізованих концептуальних знань на рівні новітніх досягнень, які є основою для оригінального мислення та інноваційної діяльності, зокрема в контексті дослідницької роботи, оволодіння новою інформацією для успішного застосування знань, тобто має дуже слабкі

	мобільні знання. Частково вміє відтворювати, пояснювати та аналізувати новітні досягнення з історії України та всесвітньої історії, історіографії та методології історичної науки, але не може інтерпретувати історичні процеси в Україні в контексті загальноісторичного всесвітнього простору. Не сповна розуміє специфіку у підходах до вирішення проблем в галузі історії представників різних наукових напрямів та шкіл, має труднощі з критичним осмисленням новітніх досягнень історичної науки, не може брати участі у дискусії з певної наукової проблеми у різних формах наукової комунікації. В цілому здатний, але не демонструє вміння виявляти і критично осмислювати історичні та історіографічні джерела різних видів, аналізувати наукові тексти та узагальнювати цю інформацію.
Незадовільно (35-59 FX)	Студент не володіє навчальним матеріалом

Засоби діагностування результатів навчання

- Залік;
- усне опитування;
- стандартизовані тести;
- контрольні модульні роботи;
- реферати;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- творчо-дослідницькі самостійні завдання;
- індивідуальні завдання.

1. Форми контролю

Основні терміни і визначення

Поточно-модульний контроль (ПМК) – це один з видів контролю стану засвоєння знань та вмінь студента з модуля навчальної дисципліни. Поточно-модульний контроль включає оцінювання знань студента під час проведення семінарських занять, виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи, тестування, колоквиуму, контрольної роботи і проведення модульної контрольної роботи.

Підсумковий контроль (ПК) – це контроль рівня засвоєння знань та вмінь студента в цілому з навчальної дисципліни, для якої навчальним планом передбачений екзамен.

Підсумковий контроль здійснюється в усній і (або) письмовій формі за вибором кафедри, також за результатами виконання індивідуального навчально-дослідницького завдання з поданням відповідного звіту.

Самоконтроль – самостійна робота студента з підручником, навчальним посібником, конспектом лекцій, рекомендованою літературою з метою перевірки рівня засвоєння програмового матеріалу навчальної дисципліни.

Рейтинговий показник студента з навчальної дисципліни – це числова величина, яка дорівнює сумі набраних студентом знань балів під час вивчення та контролю знань з усіх модулів дисципліни за встановленою для дисципліни шкалою розподілу балів.

Рейтинг студента – це порядкова позиція студента в академічній групі за результатами навчання з навчальної дисципліни. Оцінка, отримана студентом у разі повторного оцінювання результатів навчання, на сукупний рейтинг студента не впливає.

Шкала оцінювання знань студента встановлює взаємозв'язки між рейтинговим показником з дисципліни, національною шкалою оцінювання знань студента і шкалою оцінок ECTS.

Поточно-модульний контроль

Загальна кількість балів, що відводиться на навчальну дисципліну – 100 балів

Розподіл і затвердження за кожними видом роботи балів поточно-модульного контролю здійснюється з урахуванням наступних підходів.

Кількість балів розподіляється відповідно по модулях відповідно до їх кількості і змісту згідно з робочою програмою навчальної дисципліни.

У межах кожного модулю кількість балів розподіляється по змістових модулях за різними видами навчальної діяльності студента і на модульну контрольну роботу.

В межах змістового модулю кількість балів розподіляється за такими видами навчальної діяльності студента:

- усна відповідь на семінарських заняттях та колоквіумах;
- поточні контрольні роботи;
- тестування;
- публікації у наукових виданнях;
- участь у наукових гуртках та проблемних групах;
- участь у розробці навчально-методичних матеріалів;
- підготовка рефератів, доповідей;
- розв'язання завдань;
- самостійна та індивідуальна робота із змістового модулю;
- доповіді та повідомлення на наукових конференціях різного рівня.

Модульна контрольна робота проводиться у письмовій формі після вивчення всіх змістових модулів у формі опитування, тестування, поточних контрольних робіт тощо. Форма і зміст модульної контрольної роботи визначається кафедрою.

Певну кількість балів студент одержує за виконання завдань самостійної та індивідуальної роботи з окремого модулю і підготовку відповідного звіту про її виконання.

Бали за відвідування занять не нараховуються, водночас зменшується кількість балів за пропуск занять без поважних причин.

Організація і порядок проведення поточно-модульного контролю

Загальний порядок оцінювання знань студента за кредитно-модульною системою, порядок розподілу балів, форми і види завдань, критерії оцінювання знань тощо для кожної навчальної дисципліни доводяться викладачем до відома студентів на початку навчального семестру.

Поточно-модульний контроль передбачає перевірку стану засвоєння визначеної системи елементів знань та вмінь студентів з того чи іншого модулю.

Оцінювання знань з того чи іншого змістового модулю проводиться за результатами проведення семінарських занять, виконання студентами самостійної роботи та інших завдань, передбачених робочою навчальною програмою та обов'язкового виконання студентом модульної контрольної роботи.

Результати поточно-модульного контролю виставляються в журналах обліку роботи академічних груп.

Організація і проведення модульної контрольної роботи

До модульної контрольної роботи допускаються студенти у разі виконання ними усіх передбачених видів робіт і завдань, передбачених робочою навчальною програмою для даного модулю, в тому числі завдання самостійної роботи, реферати, контрольні роботи, тестування тощо.

Модульні контрольні роботи проводяться у письмовій формі.

У разі, коли студент не з'явився на проведення модульної контрольної роботи без поважних причин, він отримує нуль балів.

Перездача модульної контрольної роботи допускається у строки, які встановлюються викладачем.

2. Розподіл балів, що присвоюються студентам

Поточний контроль (практичні заняття, самостійна робота, контрольні модульні роботи, ІНДЗ)				Сума
Модуль 1		Модуль 2		
Т.1	Т.2	Т.3	Т.4	
25 балів	25 балів	25 балів	25 балів	100 балів

3. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи),	для заліку

		практики	
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

4. Питання для самоконтролю

1. Соціокультурні передумови й контекст сучасного історіографічного процесу в Україні.
2. Державна історична політика в незалежній Україні (1991-2016 рр.).
3. Періодизація новітньої історіографії історії України.
4. Методологічна переорієнтація пострадянських істориків історії України.
5. Понятійно-термінологічний апарат сучасної української історіографії.
6. Концепт національна (колективна) історична пам'ять як наукова категорія.
7. Регіоналістика як міждисциплінарний науковий напрям в сучасній українській історичній науці.
8. Формування соборності національної історичної науки.
9. Діяльність українознавчих зарубіжних центрів наприкінці ХХ – на початку ХХІ ст..
10. Трансформації організаційних структур історичної науки в Україні.
11. Провідні регіональні центри й наукові школи історіографії історії України.
12. «Знакові постаті» сучасної вітчизняної історіографії історії України.
13. «Знакові постаті» сучасної української зарубіжної історіографії історії України.
14. «Знакові постаті» сучасної зарубіжної історіографії історії України.
15. Проблеми теорії й історії історичної науки у працях сучасних вітчизняних дослідників.
16. Києво-руська проблематика в сучасній українській і зарубіжній історіографії.
17. Переяславський комплекс в сучасній історіографії.
18. Сучасна українська й зарубіжна історіографія українського національного відродження ХІХ – початку ХХ ст..
19. Сучасна історіографія української національно-демократичної революції 1917-1921 рр.
20. Сучасна історіографія Голодомору в Україні 1932-1933 рр.

21. Україна у Другій світовій війні: проблеми та їх сучасні інтерпретації.
22. ОУН-УПА в сучасних історичних дискусіях.
23. Сучасні трансформаційні процеси в Україні в оцінках зарубіжних дослідників.
24. Шкільний підручник як історіографічне явище. Проблеми шкільної історичної освіти.
25. Підготовка наукових кадрів істориків в Україні.

11. Рекомендована література

Базова

1. Грицак Я.Й. Українська історіографія 1991-2001: десятиліття змін. Україна модерна. 2005. Ч. 9. С. 43-68.
2. Дашкевич Я. Дорогами української Кліо (про становище історичної науки в Україн. Україна в минулому. Вип. 8. К. – Львів, 1996. С. 54-64.
3. Загорний І. А. Нариси української історіографії К.: Видавництво імені Олени Теліги, 2011. 240 с.
4. Зашкільняк Л. Замітки про сучасну українську історіографію. Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. К.: Ін-т історії України, 2009. Випуск 15. С.13-29.
5. Зашкільняк Л. Методологічні аспекти світового історіографічного процесу і сучасна українська історична наука. Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. Львів, 2004. С. 24-57.
6. Зашкільняк Л. Сучасна світова історіографія: Посібник для студентів історичних спеціальностей університетів. Львів: ПАІС, 2007. 312 с.
7. Історіографічний словник Навч. посіб. для студентів історичних факультетів університетів / С.І. Посохов, С.М. Куделя, Л.Ю. Зайцев. Харків: Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2004. 320 с.
8. Історична наука: термінологічний та понятійний довідник. К., 2002. 439 с.
9. Калакура Я. Українська історіографія: Курс лекцій. 2-е вид., доп. К.: Генеза, 2012. 512 с.
10. Калакура Я. Цивілізаційні орієнтири новітньої української історіографії // Історіографічні дослідження в Україні / Гол. р. В.А.Смолій. НАН України, Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2014. Вип. 24. С.23-37.
11. Колесник І.І. Українська історіографія: концептуальна історія. К.: Ін-т історії України НАН України, 2013. 566 с.
12. Колесник І.І. Українська історіографія як історія понять. Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2010\2011. Випуск 5. С. 51-68.
13. Кравченко В. Україна, Імперія, Росія. Вибрані статті з модерної історії та історіографії. К.: Критика, 2011. 542 с.
14. Потульницький В.А. Українська та світова історична наука: Рефлексії на межі століть . Український історичний журнал (далі – УІЖ). 2000. № 1. С.3-20; № 2. С.27-46; № 3. С.22-43; № 4. С.20-36.
15. Реєнт О.П. Сучасна історична наука в Україні: шляхи поступу. УІЖ. 1999. №3. С. 3-22.

16. Від советського до національного: тенденції в написанні історії України з 1991 року. Україна. Процеси націєтворення / Упор. Андреас Каппелер; пер. З нім. К.: «К.І.С», 2011. С.31-38.
17. Сухий О. Сучасна історична наука в Україні: візії та напрямки: [Електронний ресурс]. Доступно з: [ues_2012_10_5\(1\).pdf](#)
18. Сухий О. Сучасні школи історіописання в Україні: [Електронний ресурс]. Доступно з: www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Uks/2012_21/60Suniy.pdf

Допоміжна

19. Академічні й доакадемічні образи української історіографії/ Ред. кол. В.А.Смолій (голова), О.А.Удод (відп. ред.) Д.С.Вирський та інш. НАН України. Інститут історії України. К.: Ін-т історії України, 2012. 712 с.
20. Атаманенко А. Образ української зарубіжної історіографії. Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2006. Випуск 1. Ч. 1. С. 255-284.
21. Батуріна С. До питання про представлення української історії в дидактичній літературі Російської Федерації. Історіографічні дослідження в Україні / Гол. ред. В.А.Смолій. НАН України, Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2011. Вип. 21. С.315-334.
22. Бондар В. Державна політика історичної пам'яті в Україні 1999-2000: основні тенденції. Історіографічні дослідження в Україні. НАН України, Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2013. Вип. 23. С.377-401.
23. Ващенко В. Ліміти історичного письма української історіографії: відкриті запитання щодо класичних режимів історіописання. Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2006. Випуск 1. Ч. 1. С. 185-198.
24. Верменич Я. Локальна історія як науковий напрям: традиції та інновації / Наук. Ред. В.А.Смолій. К.: Ін-т історії України НАН України, 2012. 284 с.
25. Верменич Я.В. Локально-регіональні студії вітчизняного нарративу. УІЖ. 2013. № 3. С.4-23.
26. Галушко К. Сучасна українська історіографія між наукою та пропагандою. Лекція на історичному факультеті Київського національного університету ім.. Т.Г.Шевченка 07.04.2016 [Електронний ресурс]. Доступно з: www.youtube.com/watch?v=OjkEVBXcupMQ
27. Гломозда К.Ю. Стан сучасної української історіографії та визначення її ролі в сучасному суспільстві. Магістеріум. Випуск 17: Історичні студії. К., 2004. С.81-91.
28. Гломозда К. Сучасні погляди на проблему переосмислення історичного минулого: [Електронний ресурс]. Доступно з: www.inst-ukr.lviv.ua/files/23/800Hlomosda.pdf
29. Головка В. «Археологія кризи історичної науки»: «сам як інший». Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2005. Випуск 1. С. 271-280.
30. Гриценко О. Президенти і пам'ять. Політика пам'яті президентів України (1994 – 2014): підґрунтя, послання, реалізація, результати. К.: «К.І.С», 2017. 1136 с.

- 31.Грінченко Г.Г., Реброва І.В., Романова І.М. Усна історія в пострадянських дослідницьких практиках (на прикладах сучасних Білорусії, Росії та України). УІЖ. 2012. № 4. С. 172-187.
- 32.Жданович О.В. «Український історичний журнал» - десять років у Мережі УІЖ. 2013. № 1. С.106-118.
- 33.Зашкільняк Л. Радянські міфи у сучасній українській історіографії: час змін і замін. Відеолекція на історичному факультеті Київського національного університету ім. Т.Г.Шевченка: [Електронний ресурс]. Доступно з: www.youtube.com/watch?v=vtBNuh5xE_8
- 34.Іванко А.Б. Історики України ХІХ – ХХ ст. (Нариси української історіографії). Кіровоград, 2001- 382 с..
- 35.Історична наука, історична пам'ять і національна свідомість модерної доби в Україні, Білорусі і Польщі / Упор. В.В.Масненко, Ю.П.Присяжнюк. Черкаси: Вертикаль, 2011.182 с.
- 36.Калакура Я.С. Українська історіографія: теоретико-методологічні засади й основні етапи розвитку. Історичний журнал. 2003. № 1. С.98-106.
- 37.Касьянов І.В., Толочко О.П. Національні історії і сучасна історіографія: виклики та небезпеки при написанні нової історії України. УІЖ. 2012. № 6. С. 4-25.
- 38.Кісь О.Р. Жіноча історія як напрямок історичних досліджень: становлення феміністської методології. УІЖ. 2012. № 2. С.159-172.
- 39.Колесник І.І. Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern? Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2005. Випуск 1. С. 227-246.
- 40.Коляструк О. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічні і методологічні аспекти. Х.: Курсор, 2008. 122 с.
- 41.Коцур В.П., Коцур А.П. Історіографія історії України. Курс лекцій. Чернівці: Золоті литаври, 1999. 520 с.К., 1996.
- 42.Кульчицький С. Історична освіта в школі. Нова доба. 2011. № 1. С. 2-5.
- 43.Кульчицький С. Історія і час. Роздуми історика. УІЖ. 1992. № 3. С.3-10.
- 44.Куций І. Образи Сходу і Заходу в українській історіографії: між реальним та уявним простором. УІЖ. 2019. № 2. С. 144 – 160.
- 45.Магочій П.Р. Конструювання чи деконструкція: як повинна виглядати «майбутня» історія України? УІЖ. 2013. № 4. С. 4-7.
- 46.Майборода О.Н. Національна історія заслуговує бути більш живою, ніж мертвою. УІЖ. 2013. № 1. С.24-28.
- 47.Матях З.М. Сучасна українська новістика та перспективи наукових пошуків. УІЖ. 2008. № 6. С.150-164.
- 48.Острянюк А. Наукові історичні школи в Україні: фантоми української історіографії. Історіографічні дослідження в Україні / Гол. ред. В.А.Смолій. – НАН України, Інститут історії України. К.: Інститут історії України, 2012. Вип. 22. С.293-312.
- 49.Пам'ять як поле змагань. Україна модерна. 2009. Ч. 4(15). К.: Критика, 2009. 353 с.
- 50.Плохій С.М. Якої історії потребує сучасна Україна? УІЖ. 2013. № 3. С.4-12.

- 51.Портнов А. Історії істориків. Обличчя й образи української історіографії ХХ століття. К.: Критика, 2011. 237 с.
- 52.Портнов А. Сучасна історіографія українського націєтворення: кілька спостережень . Україна. Процеси націєтворення / Упор. Андреас Каппелер; пер. З нім. К.: «К.І.С», 2011. С.39-47.
- 53.Потульницький В.А. Україна і всесвітня історія: Історіософія світової та української історії XVII-XX століть. К.: Либідь, 2002. 480 с.
- 54.Потульницький В.А. Щодо дослідницьких пріоритетів у справі створення нового академічного синтезу української історії в контексті історії світової. УІЖ. 2014. № 1. С.4-20.
- 55.Савченко С. Сучасна українська історіографія: спроба характеристики. Сучасність. 1999. № 11. С. 127-131.
- 56.Смолій В.А., Удод О.Я., Ясь О.В. Історія інститутська, історія українська (ювілейні роздуми з академічної проблематики). УІЖ. 2012. № 1. С.4-28.
- 57.Сохновський Є Сучасна українська історіографія: реальна криза чи термінологічна плутанина? Український історик. 2001. Ч. 1-4. С. 118-134.
- 58.Україна – Росія: діалог історіографій: Матеріали міжнар. наук. конф.: [Електронний ресурс] / За ред. В.Ф. Верстюка. К., Чернігів: Деснянська правда, 2007. Доступно з: <http://www.siver-litopis.cn.ua/konf/dialog.pdf>
- 59.Українська історична дидактика. К.: Генеза, 2000. 367 с.
- 60.Українська історіографія на зламі ХХ і ХХІ століть: здобутки і проблеми. кол. моногр. За ред. Леоніда Зашкільняка. Львів, 2004. 404 с.
- 61.Яковенко Н. Кілька спостережень над модифікаціями українського національного міфу в історіографії. Дух і літера. 1998. № 3-4. С. 113-124.
- 62.Яковенко Н. Нариси кризової історіографії. Критика. Київ, 2006. Ч. 1- 2 (99-100). С. 23-27.
- 63.Яковенко Н. Одна Клію; дві історії. Критика. Київ, 2002. Ч. 12 (62). С. 12-14.
- 64.Ясь О. Українська зарубіжна історіографія 1945-1991 рр. в світлі рефлексій її репрезентантів. Ейдос. Альманах теорії та історії історичної науки. Київ, 2005. Випуск 1. С. 333-358.

Інформаційні ресурси Інтернет

1. Сайт Інституту історії України НАН України («Український історичний журнал», Енциклопедія історії України й т.д):
www.history.org.ua
2. Сайти «Історія України»:
http://ukraine-com.ua/history_u/index.htm
<http://sb7878.ucoz.ru>
- 3.Сайт бібліотеки ПНПУ імені К.Д.Ушинського:
<http://library.pdpu.edu.ua>
<http://ebook.pdpu.ua>

12. Словник новітніх понять і термінів світової й вітчизняної історіографії

Архетип – прообраз, ідея, одвічні психічні структури, образи, мотиви.

Бінарний – подвійний, що складається з двох компонентів.

Візія – а/ образ, що постає у свідомості, в уяві чи уві сні, видіння; б/ комплексне уявлення про щось, когось (особливо про майбутнє, наміри, плани тощо), бачення. Наприклад: «В японській політиці домінували дві візії імперії – північна і південна» // Тімоті Снайдер. Криваві землі... 2011); в/ система поглядів на певне явище чи події, концепція.

Гендерна історія – наукова дисципліна, предметом вивчення якої є історія взаємодії чоловічого та жіночого досвіду у минулому як одного з найважливіших аспектів соціальної організації, його впливу на формування соціальної дійсності, її змін у просторі і часі.

Гетерогенний – неоднорідний, той, що складається з різних за складом частин (протилежне – *гомогенний*).

Гранд-нарратив - буквально «велика оповідь». Цей термін запровадив філософ-постмодерніст Жан-Франсуа Ліотар у 1979 році, і концепція гранд-нарративів стала основною для постмодерністської критики історії. Гранд-нарратив це - а/ конструкція, схема, набір понять, символів; б/ конкретний текст, система координат, у якій пишуться історичні тексти, хоча завжди існують окремі тексти, у яких гранд-нарратив розкривається найраніше чи найповніше; в/ не тільки спосіб організації наявної інформації з минулого, але й визначення, що в історії важливе, що ні – власне, визначення фактичної складової історичної оповіді.

Деконструкція – підхід до аналізу тексту, запропонований французьким філософом Жаном Дерріда, суть якого у виявленні у тексті прихованих суперечностей з метою показати можливість неоднозначної його інтерпретації; демонтаж старої структури з метою побудови (конструкції) на базі тієї ж джерельної і фактологічної бази інших інтерпретацій минулого.

Детермінізм – філософський принцип, який стверджує причинну зумовленість усіх явищ природи, суспільства й мислення.

Диверсифікація (з лат. «зміна», «різноманітність») – урізноманітнення напрямків і методів історичних досліджень шляхом взаємопроникнення в суміжні галузі знання: філософію, культурологію, лінгвістику тощо; зміна основних центрів розповсюдження нових думок, концепцій, постулатів.

Дискурс (з фр. й англ. «міркування», «мовлення, виступ») – одне з основних понять у сучасному гуманітарному знанні. У широкому значенні поняття «дискурс» - це сукупність висловлювань, які за певними правилами надають значення зовнішній по відношенню до автора висловлювань реальності; іноді це стиль і порядок вживання понять і термінів. Дискурс також вживається як синонім наратива (див. «нарратив»).

Експліцитний – а/ характерний тим, що є усвідомленим; б/ явно, відкрито виражений, доступний зовнішнім спостереженням (на відміну від імпліцитного).

Епістемологія – філософсько-методологічна дисципліна, яка досліджує знання як таке, його будову, структуру, функціонування і розвиток. Термін запроваджений і активно застосовувався у англо-американській філософії ХХ ст. Традиційно ототожнюється з теорією пізнання (те ж саме, що «гносеологія»).

Ідеал науковості – зразок, еталон засобів вирішення дослідницьких завдань, прийнятих у науковому середовищі даної доби.

Іманентність – характеристика притаманності, властивої предмету чи явищу, що впливає з його внутрішньої природи.

Імпліцитний (від лат. *implicito* – сплітаю) – неявний, схований, такий, що (на відміну від експліцитного) може бути виявлений тільки через свої зв'язки з іншими об'єктами чи процесами.

Інституалізація – процес розвитку науки як соціального інституту. За Р.Уітлі, когнітивна інституалізація полягає у створенні зразків, норм і критеріїв наукової роботи; соціальна інституалізація виявляється у створенні та розповсюдженні формальних структур, об'єднанні членів, які поділяють загальну внутрішню структуру, ступені внутрішньої організованості наукового співтовариства, в яких критеріях для розмежування «своїх» і «чужих».

Інтелектуальна історія — поняття, що використовується для позначення історичної субдисципліни (аналогічної політичній чи економічній історії), яка вивчає історичні аспекти усіх видів творчої діяльності людини. У вузькому розумінні її завдань, вона вивчає історію ідей та ідейних систем, історію науки, громадської, політичної, філософської, історичної думки (історію гуманітарного знання); у широкому розумінні — ще й історію умов і форм інтелектуальної діяльності, тобто соціального, політичного, релігійного, культурного контексту, історію різноманітних духовних явищ з точки зору їх ролі в житті суспільства.

Інтерпретація (з лат. *interpretatio* — «тлумачення», «пояснення») — когнітивна процедура встановлення змісту понять чи значень елементів формалізму через їх апікації на ту чи іншу предметну сферу, а також результат зазначеної процедури. Більшість сучасних дослідників вважає інтерпретацію фактичним еквівалентом самому створенню тексту; трактування твору не як оригінального феномена, а як «конструкції» з різноманітних засобів письма та культурних цитат. Інтерпретацію розглядають як креативну творчість.

Інтерпретація історична – а/ спосіб тлумачення подій життя суспільства з позицій історичної науки та її наукових шкіл; б/ точка зору на історичний процес або його частину.

Історіографічна концепція - низка історіографічних фактів, об'єднаних на певних ідейно-теоретичних засадах.

Історіографічна модель – ідеальний тип історіографічного дослідження, Розрізняються моделі синтетичної, персоналіїної, тематико-проблемної, регіональної історіографії.

Історіографічна ситуація – певний фрагмент історіографічного процесу в його конкретному просторово-часовому вимірі. Історіографічна ситуація відбиває властиві даному історичному моменту прикмети історичного пізнання. Якщо категорія «історіографічний процес» характеризує історичне пізнання з позицій динаміки та цілісності, то категорія «історіографічна ситуація», навпаки, — з позицій статичності на певному відрізку часу.

Історіографічне джерело – джерело, що визначається предметом історіографії і несе інформацію про процеси, що відбуваються в історичній науці в умовах її функціонування.

Історіографічне дослідження - а/ наукова діяльність з метою вивчення і розуміння історії історичної науки; б/ наукова робота з історіографії – стаття, монографія, дисертація тощо.

Історіографічний процес – об'єктивний, цілісний процес генези та розвитку історичного пізнання, накопичення та удосконалення історичних знань.

Історіографічний факт – факт історичної науки, що розкриває процес розвитку історії історичної науки, доробок пізнавальної діяльності історика науки.

Історіографія - а/ історія історичної науки в цілому; б/ сукупність досліджень, присвячених певній темі чи історичній епосі, або сукупність історичних праць, яким властива внутрішня єдність; в/ наукова дисципліна, що вивчає історію історичної науки.

Історіографія українська – а/ сукупність літератури з проблем історії України; б/ процес виникнення і розвитку історичної науки в Україні; в/ наукова дисципліна, яка вивчає стан та розвиток історичної науки в Україні.

Історіописання — термін, що рідко вживається в сучасній історичній науці, означає процес створення історичних творів у письмовій прозаїчній формі. Якщо термін «історіографія» розглядають і як історію історичних знань, історичної науки, і як синонім історичних творів, то історіописання прийнято розуміти лише в останньому значенні, з поправкою на те, що воно є поняттям, яке безпосередньо відбиває процес написання історичних праць.

Історіософія – наука, що виникла на межі історії та філософії і розробляє основні засади теорії і практики історичного пізнання. Історіософія часто ототожнюється з філософією історії.

Історія - одна з фундаментальних суспільних наук, що вивчає генезу людського суспільства в усій її різноманітності та конкретності.

Історія повсякдення - один із сучасних напрямів розвитку історичної науки. Сформувався у другій половині ХХ століття в процесі становлення т. зв. нової історії. В рамках цього напряму ведуться дослідження умов життя, праці та

відпочинку (побуту, умов проживання, раціону харчування, способів лікування, соціальної адаптації), а також факторів, що впливають на формування свідомості, цінностей та норм поведінки, соціально-політичних уподобань тощо переважної більшості населення (т. званих «пересічних людей») тієї чи іншої країни в той чи інший історичний період. Історія повсякдення є історією тих, без кого не могло б бути історії, але хто залишився для істориків переважно «безіменним» і «мовчазним».

Історизм - принцип наукового пізнання, який розглядає всі процеси суспільного життя в історичному часі і просторі.

Історична альтернатива – категорія історичного пізнання, яка вказує на можливість вибору шляху в минулому і сучасному історичному процесі та на його незворотність.

Історична думка - історично визначене поняття, що включає в себе сукупність умовиводів, переконань, систему суджень про суспільний розвиток, а також узагальнене відображення історичної дійсності. Історична думка може бути обумовленою світоглядом, ідеологією або політикою.

Історична закономірність – а/ результат закономірного, логічного і послідовного розвитку суспільства; б/ категорія історичного пізнання, яка розташовує у логічній послідовності факти, події, явища з позицій історизму.

Історична класифікація – спосіб виділення за певними ознаками і характеристиками в окремий ряд фактів, подій, явищ історичного процесу з метою наукового пізнання; групування, типологія, систематизація джерел та історичного матеріалу – основні види класифікації.

Історична наука — одна з фундаментальних суспільних наук, що вивчає генезу людського суспільства в усій її різноманітності та конкретності. Вона відображає потребу людського суспільства у самопізнанні, звідси—історична наука як одна з головних форм самопізнання людства. Історія (гр. *istorgia*) — розповідь, оповідання про те, що вже давно вивчено, досліджено. Часто історичну науку задля стислості називають словом «історія».

Історична оцінка – а/ погляд на історичний процес, визначений певними науковими, політичними та іншими підходами; б/ визначена характеристика історичного процесу або його частини у порівнянні з іншими частинами або оцінками.

Історична пам'ять – різновид колективної пам'яті, цілеспрямовано сконструйована засобами історичної політики відносно стійка сукупність взаємопов'язаних колективних уявлень про минуле групи, кодифікована і стандартизована в суспільних, культурних, політичних дискурсах, міфах, символах, мнемонічних та комемораційних практиках. «Історична пам'ять» є результатом культурної, соціальної, політичної інженерії, водночас виступає інструментом конструювання культурної, соціальної, політичної, релігійної ідентичностей, що в епоху націоналізму синтезуються в ідентичність національну.

Історична подія – частина, факт історичного процесу, яка мала важливе значення для подальшого розвитку суспільства.

Історична політика - цілеспрямоване конструювання й утилітарне використання в політичних цілях «історичної пам'яті та інших форм колективних уявлень про минуле та його репрезентацій – між ними й професійної історіографії. Історична політика здійснюється в інтересах політичних, культурних, етнічних та інших суспільних груп в боротьбі за владу, за її утримання та перерозподілення. Історична політика є засобом забезпечення політичної, культурної та інших форм лояльності крупних суспільних груп, а також засобом утримання політичного контролю над ними.

Історична презентативність – категорія історичного пізнання, спрямована на усвідомлення і розуміння сучасності на основі історичних знань.

Історична психологія - спеціальна історична дисципліна, яка вивчає психологічний склад окремих історичних епох, а також змін психіки й особистості людини в культурному макрочасі.

Історична регіоналістика – міждисциплінарний науковий напрям, що вивчає процеси життєдіяльності людських спільнот і комунікативних зв'язків у територіальній площині, у межах регіонів, що історично склалися; аналізує взаємодію географічних чинників, економічних, демографічних, екологічних, соціокультурних процесів у регіональному вимірі. Напрямок існує в історичному полі України близько двох століть.

Історична свідомість – категорія історичного пізнання, яка проявляється в усвідомленні самого себе або народу на різних етапах історії.

Історичне джерело - слід матеріального і духовного життя та діяльності людини чи суспільства, що використовується в історичному дослідженні; матеріальний носій інформації про минуле.

Історичне знання — одна із складових частин знання як загально-наукової та філософської категорії. Власне історичне знання характеризується, по-перше, суб'єктивністю й індивідуальністю отримуваних дослідником результатів; по-друге, своєрідною «анонімністю» джерел знання та автономністю дослідницького процесу; по-третє, історичністю знання; по-четверте, претензією на об'єктивність, оскільки в процесі пізнавальної діяльності, особливо в період постановки завдань дослідження, історик має справу, як правило, з сучасністю. Актуалізація ж історичної реальності дозволяє вести мову про можливість отримання знань про історичне минуле, які можуть претендувати на істинність.

Історичне мислення – а/ спосіб інтелектуальної діяльності; категорія історичного пізнання, яка ґрунтується на історичній пам'яті, свідомості та досвіді, забезпечує розуміння історичного процесу і сучасних тенденцій та перспектив; б/ здатність розуміти історичний процес та його перспективи; методологічна рефлексія у процесі вивчення історії, закріплена в певний алгоритм пізнавальної діяльності.

Історичне поле — сукупність свідочств, що містяться в необроблених історичних джерелах, яка стає об'єктом історичного дискурса (в термінології Х. Уайта).

Історичне пояснення – а/ спосіб наукового тлумачення історичного процесу, або окремих фактів, подій, явищ з метою його розуміння; б/ погляд на історичний процес істориків та наукових шкіл.

Історичний вимір – оцінювання історичного процесу з позицій історичного часу і простору на основі принципу історизма.

Історичний досвід – категорія історичного пізнання, яка забезпечує вивчення, розуміння і використання набутих людством матеріальних і духовних можливостей розвитку і вдосконалення людини і суспільства, враховує практику суспільного життя і є критерієм історичної правди та істини.

Історичний опис – а/ вид наукової діяльності, який готує перехід до науково-теоретичного дослідження; б/ етап історичного дослідження, який полягає у фіксуванні фактів історичного процесу і збиранні історичного матеріалу.

Історичний синтез – спосіб наукового мислення з метою поєднання фактів, подій та явищ історичного процесу в певну науково-логічну систему для їх дослідження і вивчення.

Історичний факт – а/ джерело, подія, явище історичного процесу; б/ категорія історичного пізнання, яка визначає об'єктивну реальність історичного процесу.

Кліометрія, кліометрика (від грец. Кліо — муза історії, metreo — вимірюю) — спеціальна історична дисципліна, яка розробляє і застосовує економічну теорію, а також кількісні та математичні методи для описування та пояснення історичних явищ і процесів у сфері економічного розвитку.

Когерентність – властивість напрямку досліджень зберігати свої характеристики.

Кодифікація – один із способів систематизації.

Комеморація, комеморативні практики – вшанування минулого.

Компаративізм – порівняльно-історичний метод у літературознавстві, мовознавстві, інших науках.

Компліментарність – в пасіонарній теорії етногенезу відчуття підсвідомої приязні або антипатії членів етнічних колективів до членів інших етнічних колективів, що визначає розподіл на «свій» та «чужий».

Конгруентність – а/ точна відповідність між досвідом, що його переживає особистість, та його усвідомленням (Т. Роджерс); б/ - відповідність, тотожність. Наприклад: «Зрозуміло, що державна система освіти прагне утвердити своє розуміння [колективної] ідентичності, щоб закріпити *конгруентність* понять

«нація» і «держава» й так уполювати одразу двох зайців: легітимізувати саму себе та виховати лояльних громадян» // Грицак Я. Страсті за націоналізмом.. . с.22).

Конотація - сумарне чи тотальне значення слова, як описове, так і емоційне. У лінгвістиці використовується для опису супутнього емоційно-експресивного значення мовної одиниці, яке пов'язане з описовим значенням та яке доповнює його. У філософії та логіці використовується у дещо вужчому значенні, а саме: конотацією терміну є набір властивостей, що їх посідають усі об'єкти з розширення терміну. Наприклад, конотацією терміну «хмарочос» є набір ознак, властивий всім будинкам понад певну висоту.

Континуїтет – спадковість у розвитку права; стосовно історіографії – неперервність, спадковість історіографічного процесу.

Концепт – думка, уявлення.

Концепція – система поглядів на певне явище; спосіб розуміння, тлумачення якихось явищ, основна ідея будь-якої теорії.

Кон'юнктура – сукупність певних умов, збіг обставин, стан речей, здатний впливати на вирішення, розв'язання якої-небудь справи, питання тощо.

Лакуна – відсутність, порожнє місце.

Мейнстрім (з англ. – основна течія) – термін, що позначає переважний напрямок у певній області (науковій, зокрема, в історичній науці), культурній, медійній тощо) для певного періоду часу. Часто вживається для позначення яких-небудь «офіційних», загально визнаних тенденцій в культурі, науці, мистецтві для контрасту з альтернативою, андеграундом, немасовими, елітарними напрямками.

Ментальність – а/ спільне “психологічне оснащення” представників певної культури і світобачення, яке визначає поведінку людини, соціальної групи, суспільства; б/ духовно-генетична основа поведінки представників певної спільноти людей.

Метаісторія — аналог термінів «метасеміотика», «метамова», «метатеорія», який застосовується в теорії історії, історіографії, наукознавстві. Термін «метаісторія» використовується для позначення рефлексії над такими явищами, як структура історіографічних ідей, стан «історичного розуму» в ту або іншу епоху, історіографічні стилі, шляхи, концептуалізації історичного знання і т. ін

Методологія історії – сукупність основних законів, категорій, принципів тощо, яка визначає напрям наукового пізнання історичного процесу.

Модернізм— у сучасному інтелектуальному просторі (мови) вживається у різних дисциплінарних вимірах: а/ історико-філософському — розуміється неklasичний стиль (тип) філософського мислення.; б/ історико-культурному — певний і разом з тим умовний період в історії культури в її європейсько (західно) орієнтованому вимірі (кінець XIX — середина XX століття); в/ історико-науковому — нестале поняття, що вписується у хронологічні межі історико-філософського й історико-культурних дискурсів і відповідає термінам «неklasична», «постklasична» наука. Базується на методологічному плюралізмі

та релятивістському розумінні наукової картини світу, множині логік. Найбільш відповідними принципом модернізму у науці є філософія науки на парадигмальних засадах логічного позитивізму. У сфері історичної науки початок модернізму можна датувати з так званої кризи історичної науки (кінець XIX — початок XX століття), за верхню хронологічну межу прийнято вважати початок розповсюдження в 60—70-х роках XX століття ідей постструктуралізму. Загальною рисою всіх варіантів модернізму в історичній науці слід визнати антропологізм (антропологічний поворот). Поняття модернізму у науці набуло особливого значення у зв'язку з уведенням в лексико-науковий обіг слова «постмодернізм».

Напрямок в системі історичної науки – об'єднання вчених на засадах спільності методологічних принципів та настанов (романтичний, позитивістський, народницький, державницький).

Образ науки – категорія, що охоплює уявлення конкретного соціуму про предмет, методи, функції науки, її місце у суспільстві, соціальний статус. У структурах наукової свідомості нашої епохи існують два образи науки: *традиційний дисциплінарний*, який передбачає погляд на науку як сукупність наукових дисциплін зі своїм специфічним полем дослідження, та образ, який щойно витворюється – *проблемний*, згідно з яким у центрі пізнавального процесу знаходиться наукова проблема, яка має бути розв'язана різними методами, не обмеженими «прокрустовим ложем» конкретної наукової дисципліни.

Парадигма (від грец. *paradeigma* — приклад, зразок) — в одному з поширених варіантів це концептуальна схема, модель постановки проблем та їх вирішення, яка панує протягом певного історичного періоду. Термін був уведений Т. Куном.

Перверсивний – спотворений, збочений.

Покоління – автори теорії поколінь В.Штрауч та Н.Хоув визначають покоління як сукупність усіх людей, народжених в проміжок часу, що становить приблизно 20 років, або одну фазу життя: дитинство, молодість, середній вік і старість. Покоління можна ідентифікувати, якщо воно відповідає трьом критеріям. *По-перше*, представники одного покоління розділяють одну історичну епоху: вони стикаються з однаковими ключовими історичними подіями і соціальними віяннями, знаходячись на тих же життєвих фазах. *По-друге*, вони розділяють певні загальні переконання і моделі поведінки. *По-третє*, знаючи про досвід і особливості, які вони розділяють зі своїми ровесниками, представники одного покоління також розділятимуть і почуття приналежності до цього покоління.

Постмодернізм у філософії історії - У середині 1990-х рр. в українській історіографії визначилася група істориків, які намагались впровадити в історичні дослідження нові методологічні підходи. До цієї групи істориків відносять Я. Грицака, В. Підгаєцького, О. Толочка, Н. Яковенко та ін. Вони представляють

течію у філософії історії, яку називають «філософією постмодернізму» або «ситуацією постмодернізму» у філософії.

Теоретики постмодернізму звернули увагу на суб'єктивний характер відчуття реальності. Вони вважають, що будь-який образ дійсності, зокрема, минулої, несе переважно інформацію не про саму дійсність, а про її сприйняття в рамках конкретного культурного простору. Отже, історичне пізнання здебільшого дає знання не про реальну дійсність, а про стан свідомості тієї людини або групи, що цю дійсність сприймають або інтерпретують. Завданням історика є не стільки пошук «історичної істини», «об'єктивної реальності», що неможливо, стільки презентація (репрезентація) сконструйованого ним самим на підставі індивідуального прочитання історичних джерел і власних уявлень образу минулого.

Порівняння модернізму і постмодернізму, або як він сам зазначає «максі-визначення»,

провів В. Підгаєцький, проаналізувавши їх теоретико-методологічне і методичне наповнення

у руслі «модернізм, або історія як культура» та «постмодернізм, або історія як література»: 1) модернізм – історія як мультидетермінована сукупність (система) проблем у минулому і минулого в людині; постмодернізм – історія як проблеми змісту наратива; 2) модернізм – прагнення до отримання «позитивного» («справжнього») знання про минуле; постмодернізм – визнання неможливості отримання «позитивного» знання; тобто неможливості з'ясування того, що насправді було колись з людиною; 3) модернізм – орієнтація на моделі побудови і проведення наукового дослідження, прийняті у точних і природознавчих науках, на загальнонауковий досвід; постмодернізм – орієнтація на провідну роль літературно-лінгвістичних методів дослідження «історичних» наративів, на імперативну роль мови у цих

дослідженнях, абсолютизація її «непрозорості»; 4) модернізм – є сукупність різноманітних напрямків і течій: структуралізму, кліометрики, «школи Анналів» тощо; постмодернізм – має інваріантний прояв – філолого-лінгвістичні дослідження; 5) модернізм – у центрі уваги – минуле звичайних людей, а не «театр вождів», а також здебільшого масові процеси, а не винятки; постмодернізм – у центрі уваги – не минуле людей, а текст як паралельна реальність, або як паралельне минуле і гіперболізація невідповідності між сучасною мовою, з допомогою якої ми намагаємося вивчити минуле, і самим минулим; 6) модернізм – відкритість для «проникнення» і залучення до історичних досліджень загальнонаукових теорій, методології і методів; постмодернізм – методологічна і методична замкненість на філологію і лінгвістику як претензія на самодостатність і універсальність «новітньої герменевтики», як її спроба відіграти роль теоретико-методологічної парадигми історичних досліджень; 7) модернізм – історія як культура, окрім власних методологій і методів, використовує і загальнонаукові; постмодернізм – історія як література «підкоряється законам і нормам» літературного дослідження; 8) модернізм – те, що було у минулому, тобто те, що прийнято позначати терміном «факти», передує інформації, але залежить від неї; постмодернізм – інтерпретація передує фактам і створює їх; 9) модернізм – і мова

слів, і мова цифр (статистика) можуть системно й ізоморфно відображати інформацію про минуле, але для того, щоб стати знаннями про минуле, вони (ці мови) вимагають переробки, структуризації; постмодернізм – мова не може бути репрезентантом реальності, а є замкненою і самодостатньою системою знаків, значення (сенс, зміст) яких виявляється і визначається «ставленням» одного знака до іншого, їхніми «взаєминами»; 10) модернізм – джерела про минуле – це і наративи, і статистика, і речі, і люди, й унікальні історичні джерела, і ділова документація тощо; постмодернізм – єдине джерело «про минуле» – наратив .

Прекаріат – термін, що появився на початку 2000 рр. для означення нового покоління - класу, що утворився як суміш середнього класу й пролетаріату. Його формування обумовлено соціальними наслідками четвертої промислової революції, що загострила проблему «зайвих людей» й соціальної нерівності. Прекаріат складають люди, які страждають від «прекарності» (дослівно – вразливості) – нестабільного способу життя із-за відсутності тривалої стабільної зайнятості, фіксованого робочого дня, довготривалих гарантій, можливості кар’єрного зростання.

Префігурація — термін, уведений в історіографію Х. Уайтом; використаний ним для позначення глибинного, доконцептуального рівня інтелектуальної діяльності історика. Уайт надавав глибинним структурам історичної уяви велике, фактично вирішальне значення в історичному пізнанні. На його думку, в основі форм репрезентації істориком минулого, які конституують стиль даного історика, лежить повне зв’язне бачення, або домінуючий образ форми історичного поля — простору, що репрезентується. Ці зв’язність та узгодженість надають продуктам творчості історика їхні індивідуальні стилістичні риси.

Просопографія (дослівно «опис особистості») – вивчення життєвих стратегій, кар’єр, політичних позицій щодо конкретних осіб. Цей дослідницький акцент, виниклий ще у 1920-1930-х роках, став свого роду компромісом між крайнощами «індивідуалізованої» та «соціологізованої» історії. Просопографія у сучасному трактуванні в певній мірі зближена з мікроаналізом, себто передбачає щільне вивчення малих соціальних груп – професійних, політичних, родинно-свояцьких, злочинних тощо, між членами яких є певний зв’язок. Прикладним завданням дослідника є детально зафіксувати життєві шляхи цих людей, їхню кр’єру, світоглядні пріоритети, форми групової, зокрема шлюбної, солідарності та контакти з іншими представниками групи. Цей аналіз не є самоціллю, бо передбачає узагальнення стосовно: причин виникнення/розпаду такої групи; підстав і рівня міцності групових зв’язків; внутрішньої ієрархії в групі, пріоритетів влади та впливу; стилю поведінки, притаманної членам групи у зіставленні зі стилем епохи; самовизначення індивіда щодо групи; «простору свободи», який залишається у шпаринах між нормативними настановами.

Психобіографія — це один з напрямів проведення дослідження життя, який спирається на експліцитне використання формальних психологічних теорій при інтерпретації індивідуального життя

Редефініція – надання старим інтерпретаціям знайомих об’єктів нового смислу, щоб використати їх або їхні частини якимось новим чином. (Наприклад: «Скидається на те, що для сучасного українського історика – особливо того, що творить нові синтети й пише нові підручники, - найважливішою метою є *редефініція* старої та творення нової ідентичності» // Грицак Я. Страсті за націоналізмом... 2011).

Редукція (від лат. *Reductio* – повернення, відновлення) – процес або дія, що спричинює зменшення, спрощення чогось.

Рецепція (з лат. *reception* – прийняття) – а/ запозичення даним суспільством соціологічних і культурних форм, що виникли в іншій країні або інших умовах; б/ запозичення письменником ідей, мотивів, образів, сюжетів із творів інших письменників чи літератур з подальшим їх творчим осмисленням (трансформацією).

Романтизм — складний, внутрішньо суперечливий (духовний) рух у західно-європейській культурі, який зародився на межі XVIII—XIX століть і торкався всіх сфер духовного життя. Романтичний напрям в історіографії був направлений проти просвітницьких ідей. На початку XIX століття відбувся підірив оптимістичної теорії історичного прогресу. Гірке розчарування викликали невиправдані надії на перемогу розуму і на інші блискучі обіцянки просвітників (гуманістичне царство розуму, утвердження свободи та загального щастя через вдосконалення законодавства). Не зважаючи на різноманітність романтизму, можна виокремити його спільні риси. Головною рисою романтичної історіографії було уявлення про «органічний», тобто незалежний від свідомої волі людей, розвиток історичного процесу. (У зв'язку з цим відбулося переосмислення ролі середньовіччя, аж до його ідеалізації). Прояви цього органічного розвитку романтики шукали не в історії людства взагалі, а в історії окремих народів (на відміну від просвітителів, які об'єднували історію людства). Романтична історіографія виходила з того, що кожен народ має свій «народний дух», у відповідності з яким і відбувається його розвиток. Історики цього напрямку надавали великого значення відображенню специфічних рис кожної епохи, «місцевого колориту». Вони намагалися відтворити минуле в усій повноті і, перш за все, неповторні особливості духовного складу людей минулого, їх побуту, одягу і т. ін. Чимало уваги романтики приділяли вивченню фольклору, а через нього - мови, світогляду, системи цінностей минулого. Поширеним став принцип «вживання» в епоху. Саме тому автори надавали неабиякого значення художній формі, стилю викладення матеріалу (часто завдаючи шкоди історичній точності). Зміна уявлень про предмет і завдання історіографії викликала до життя новий жанр історичної праці, в якій здійснювався синтез історичних фактів з їхнім художнім, філософським осмисленням, у формі роману чи історичного оповідання. Зразком такого розуміння історіографічної творчості стали романи

Вальтера Скотта. Під їхнім впливом писалися й суто наукові праці. Основи романтичного розуміння історії України були закладені в кінці 1820-х — на початку 1830-х років не професійними дослідниками, а аматорами. Серед істориків України романтичний напрям уособлювали Д. Бантиш-Каменський, М. Маркевич, О. Бодянський, І. Срезневський, А. Скальковський та ін. Героїчна козацька доба, що знайшла яскраве відображення у фольклорі, давала багатий матеріал для романтичної творчості. Козаччина на довгий час полонила увагу дослідників української історії. Романтизм наклав глибокий відбиток на розвиток української історичної науки всього XIX століття.

Рустикальний (з лат.) – а/ селянський; б/ народний; в/ «грубий», «неотесаний».

Сакралізація – освячення, надання релігійного характеру світським явищам.

Сенсибілізація —рівень ідейної підготовки суб'єктивного фактора до сприйняття нового, до змін. Сенсибілізація означає складний та суперечливий процес сприйняття, переробки, засвоєння чи відторгнення, тобто адаптації суспільства й окремих індивідуумів до нових поглядів, ідей, теорій. Термін прийшов у історіографічну науку з медицини й біології, де він визначає збільшення чуттєвості організму тварини чи людини (або окремих органів, наприклад органів чуттів) до впливу будь-яких подразників.

Сервілізм – рабська догідливість, улесливість, прислужництво.

Синкретизм – поєднання в одне (не зв'язане між собою) ціле різних, часто суперечливих релігійних, філософських, суспільних й інших поглядів, еклетизм.

Стиль історичного мислення – це тривала сукупність соціально-психологічних настанов, теоретико-методологічних принципів та аксіологічних орієнтирів. Стиль мислення має різні прояви: стиль мислення певної епохи взагалі (стиль мислення античності, доби Ренесансу), стиль мислення, репрезентований науковим напрямом, науковою школою (романтичний стиль мислення, стиль мислення школи Антоновича), врешті, особистий стиль мислення кожного історика. Зміна стилів мислення зумовлює розвиток історіографічного процесу: міфологічний, провіденціалістський тощо.

Сцієнтизм або **саєнтизм** (від лат. *scientia* - знання, наука) - глибоке переконання в можливості універсального застосування наукового методу та підходу, точка зору, що емпірична наука є найбільш авторитетним світоглядом або найціннішою частиною людських знань, аж до виключення інших точок зору. Термін часто застосовується з негативним навантаженням. Гносеологічне джерело сцієнтизму - різке зростання ролі в суспільстві природознавства в XIX-XX століттях.

Течія в історичній науці – об'єднання науковців на підставі спільних суспільно-політичних поглядів і програм (демократична, консервативна, націоналістична).

Тип історика - певна розумова конструкція, яка характеризує зміст, спрямованість, мотиви творчої діяльності історика. Академік М.Богословський вирізняє три типи істориків. *Перший* – це історик-мислитель, який філософськи осмислює історичні події та факти, з'ясовує їхні причини, зв'язок і значення в історії. *Другий тип* – історик-художник, митець з розвинутою історичною фантазією та інтуїцією, який художньо відображає колишнє у яскравих та живих образах історичних подій та образів. *Третій тип* – історик-дослідник, який вишукує факти, історичні документи, матеріали, тобто має хист до пошуку та опису історичних джерел. Всі три типи істориків рідко зустрічаються у чистому вигляді, найчастіше вони змішані у найрізноманітніших комбінаціях. Наприклад, українська історіографія XVIII – початку XX ст. репрезентує яскраве розмаїття типів істориків: історик-збирач, антикварій, історик-аматор, історик-фольклорист, історик-художник, історик-бібліограф, історик-археограф, джерелознавець, історик-систематик, теоретик тощо.

Тип історико-наукового дослідження—сукупність праць, об'єднаних загальним предметом і завданнями. У сучасному наукознавстві виділяють два основні типи історико-наукових досліджень: соціальна історія науки або соціологія науки (історична соціологія науки) та інтелектуальна історія науки. *Соціальна історія науки* за предмет дослідження має зовнішню історію науки, її організаційні установи, наукові товариства, підготовку кадрів, у широкому розумінні – механізм взаємодії науки та суспільства, науки і влади, науки і культури. *Інтелектуальна історія науки* - це історія ідей, теорій, концепцій. Інтелектуальна історія науки орієнтована на розуміння внутрішніх, когнітивних чинників розвитку наукового пізнання. Кожний з цих типів історіографічного дослідження є самодостатнім та самоцінним. Не виключається і поєднання цих двох типів історіографічних досліджень у синтетичних працях з історії науки.

Українська історіографія – багатозначний термін, що вживається водночас щодо: а/ сукупності літератури з проблем історії України; б/ процесу виникнення і розвитку історичної науки в Україні; в/ наукової дисципліни, яка вивчає стан та розвиток історичної науки в Україні.

Усна історія – новий науковий напрям в історії, що інтенсивно розвивається у другій половині XX ст. Метод дослідження усної історії – глибинні інтерв'ю біографічного характеру, за допомогою яких здійснюється фіксування суб'єктивного знання окремої людської особистості про епоху, в якій вона жила.

Школа наукова (історична) – творчий колектив вчених, для якого характерний розрив з попередньою історіографічною традицією, наявність досвідченого керівника, учнів, спільної концепції, сталих організаційних форм (кафедра, наукове товариство, історичний часопис тощо), економічної бази, наукових видань.

